

Co zwierzynta rzekły Jozefowi po Wiliji

Kiejsi hań downij na Cieszyńskij Ziymi a aji na inkszych słowiańskich ziymiach, był takowny zwyk, że to co zbyło po wieczery ze szczodrego dnia sie brało a szło sie z tym do chlywa, do masztale, do szopki, a wszyn dy tam, kany były zwierzynta a dowalo sie jim do jeść. Skyrs tego kury miały nosić wincyj wajeć, krowy dować kupa mlyka, babucie rość wartko a mieć na sobie kupa szpyrki a wszystko bydło a gowidy sie miało chować dobrze. To, co zbyło z Wilije sie zakopowało aji pod strómy, coby miały kupa owoców, na grónt a do zogródki, coby uroda z nich była szumno. Ludzie wierzili, że po Wiliji zwierzynta rzóndziły jako ludzie, ale nie każdy poradził jich usłyszeć. Baji bywoł w Hażlachu jedyn siedlok, co mu było na miano Jozef. Ón tymu wszystkiemu nie wierzył, bo prawil że to sóm jakisi gusa, że to je wszystko wymyślóne. Ale roz po Wiliji baba go przeca wycisła do pola, coby poszoł do masztale a doł zbytki z wieczery krowóm, barónóm, kuróm a konióm. Tóz dobre Jozef se oblyk stary mantel po starzikowi a podrepsil ku chlywu. Nejprzóđ ciepnól kuróm połómane ciastka. Piyrszy sfurgnył kohót a dziepro potym zawołoł kury, że cosik dobrego leży na ziymi. Tóz dobre Jozef chcioł iść dalij, ale naroz słyszy:

- „Ty Jozef, dziynka ale wiysz co, suj nó m wincyj obilo na plac, bo na nas szporujesz a wajca byś chcioł mieć”.

Gazda sie otoczył, podziwoł sie, gdo to rzóndzi a przed nim stoi kohót, co prawi dali:

- „A eszcze Jozefku, jak widzisz, że jakosik kura už je fest staro a chrómie, to jóm raczy zabij na gnotku, bo sie boroczka bydzie tropić. A dziwej sie za nowym kohótym, bo jo už je fest stary a do jora na ozajst nie dożyjym”.

Jozef nic nie rzyk, ale za to sie ganc wylynkoł, jednako poszoł dalij ku krowóm z oplátkim, dowo jednej do pysku a óna do niego przerzóndziła:

- „Jozef, kie j nas dojsz, to za fest cióngniesz za cycki a my to ni mómy rade. Nie wykludzej nas tak wczas rano gor na jor a na jesiyń na miedze, bo nó m tam je zima, a eszcze pyty dowej nó m dycki siano, coś go skludził do stodoły latoś, bo to dwa roki stare smerdzi a po nim je gorski mlyko”.

Gazda už nie wiedzioł co sie robi, ale zaszoł na kóniec eszcze ku kónióm do masztali, teź z oplátkim a se prawi:

„Dobre, jak už wszystkie zwierzynta do mnie rzóndzóm, to se eszcze postuchóm kóni”.

Ale kónie nic nie rzekły, isto skyrs tego, że Jozef jich mioł nejwincyj rod ze wszystkich zwierzónt, tak se aspón myśloł. Kónie odewrzyły gymbe dziepro potym, za jakisi pół godziny, jak gaździno zaszła zbytki z Wilije dać bydłu. Prawiły ji, że gazda kazuje dować za kupa siana na fure, że ciepie godnie kónsków drzewa w lesie a jak kido gnój, to nałóży tela, że nie poradzóm tego ucióngnónć. A boły sie to rzyc gazdowi, coby jich karwaczym nie rzaznył, bo na každo fórt nim dostowajóm po rzici. Gaździno jak lygła wieczór z Jozefym do legiera, to mu rzekła, co ji kónie prawiły a ón ji rzyk, co mu powyrzóndzały kury, babucie a krowy. Rano gazda wzión miech, godnie nasuł kuróm zorek obilo, jak dojił krowy, to tak yny lachko, bo mioł w packach moc siły a kónie yny poklepoł a prawi: „Kóniczki moji Rostomile, jak cosik robiym szpatnie, to mi to rzeknijcie a nie mówcie tego moji babie, bo óna mie wczora sprzezywała a eszcze zech dostoł po pysku”.

Kónie jak to usłyszały, to sie podziwaly jedyn na drugigo a prawióm do siebie:

„Na rok po Wiliji, jak przidzie Jozef, to z nim nie bydym wubec rzóndzić a wszystko rzeknymy gaǳzinej. A nie dej Boże jak nas bydzie bił karwaczym, lebo wciepie na wóz wiyncyj, jako mogymy uwiyżyć, bo to po Wiliji wszystko rzeknymy gaǳzinej ”

Gaǳzino jak za miesińc z gazdóm lygła do legiera o sie go spytała:

"Jozef, a ty kónie ci sóm pošeszne"

To ón ji rzyk:

"Tóż toć babo, od tego czasu coch wyciepoł karwacz idóm kany chcym, choć cióngnóm wielkucnóm fure siana".

Betlymek

Betlymek, tak na szopke, co sie jóm robi na godni Świynta sie prawi na Cieszyńskij Ziymy. Piyrsze Betlymki w Polsce prziszły z Italije we trzinostym wieku. Stawiało sie jich po kościołach, kanskik z boku a były robione całe z drzewa. Dziepro potym ta tradycyj prziszła na Ziymie Cieszynskóm a gor do goralije, kany górole jich strugali z drzewa, co mieli na pozoryndziu. Betlymki sie zaczęło robić aji po chałupach z tego, co ludzie mieli – z papióru, z drzewa a nieskorzij aji z plastiku, bo do postrzodka styrkali gotowe figurki. Spóminóm se, że my jako dziecka robili betlymki na religije, bo nóm dycki farorz kozoł. Nó a w takownym betlymlu musioł być dycki Jezusek, co leżoł na sianie, Jozef a Maryja. Kole nich mógli eszcze być owczorze, baróny, kozy, krowy a trze króle, co sie prziszli na Jezusa podziwać a sie mu pokłónić. Wszyscy byli w malučkij szopce, co miała eszcze na wyrchu gwiozde. Dycki jak w kościele lebo po chałupach człowiek uwidzioł betlymki, to wiedzioł, że už na isto sóm Godni Świynta. Ani nie trzeja było strómka, bo už wszyscy se wszymli, że zaś idóm ty świynta kiej sie rodzi cosik nowego. Na betlymke sie prawiło aji żłóbek, ale to zoleżało od dziedziny a od tego jako ludzie se uznali, jako tóm malučkóm szopke pomianować. Były takowne dziedziny na Cieszyńskij Ziymy, kany z betlymkiym drepili po chałupach kólyndnicy. Baji w Brynnej, od Świyntego Szczepóna chodzili chlápcy a dziołuchy, jedyn dycki dzier-żoł betlymek a wszyscy winszowali gazdowi a gaǳzinej co yny najlepszego jim prziszło na jynzyk. Dzisiej idzie kupić betlymek oto w magacynie, ale przeca wiela to je uciechy, kiej go człowiek z dzieckami se zrobi sóm. Ponikiere mogóm być ganc srandowne, bo baji ludzie robióm Jozefa z nugli, lebo owczorzi z fazoli, ale nejważniejsze w tym je to, że sie fórt po chałuchach ta

tradycyj betlymków fórt jakosik dzier-ży. Sóm takowne chałupy, gor w goraliji baji w Brynej, kany sóm betlymki, co jich ustrugoł prastarzik abo eszcze starsze. Kiejsi były posztrajchowane a terazy už barwa zlazła, jakisik chrobok tež do nich wloz, ale fórt eszcze roz w roku sie jich biere a kolyndnicy z nimi chodzujóm po chałupach. Do dzisia po Brynej a po Górkach kolynduje zespól „Mało Brynno”. Dziecka idóm po chałupach, winszujóm, śpiwajóm kolyndy, niesóm betlymek, a w nim to wszystko, co w Godnich Świyntach najlepsze – nadzieje, żywot a szczyre słowa, takowne od serca. Fotografija je z www.ox.pl, na nij sóm dziecka ze zespołu „Mało Brynno”, co kolyndujóm każdego roku z betlymkijm.

Mróz

Oto niedowno zech sie ganc uśmioł, kiej zech usłysoł w telewizorze od jednej paniczki, jak prawila, że ji cosik szkwiyrzy pod bótkami. A eszcze na kóniec rzekła, że jóm ganc trzepie, choć była obleczóno. Na bo to je tak - ludzie zapómnieli jako je w zimie, bo za mało wylazujóm z chałup a ani nie chcóm nigdzi iść, bo sie bojóm że dostanóm ryme. Kiejsi hań downij, kiej przisoł śniyg a pospołu z nim mróz, to ludzie byli ganc radzi, bo przeca czas sie miyni a ni może być cały rok słónko a zielóno. To wielkucne koło człowieczego żywobycio sie musi fórt toczyć.

Jak prziszoł mróz to dycki nejprzód posztrajchowoł okna a poradził na nich wymalować nejszumniejsze kwiotki, co sie o nich nie blynsło ani nejlepszym malyrzóm. Ty kwiotki to była ozdoba każdego okna, ale to aji znaczyło, że trzeja wciepać wiyncyj wónglo a drzewa pod blache. Mróz snoci był dobry, bo przeganiół wszystkie chroboki a zarazki. Dycki sie prawilo, że musi to wszystko wymrozić, bo inakszy ludzie bydóm nimocni – kichać, kuckać a mieć ryme. Na mrozie człowiek robił wszystko a jak sie do porzóndu oblyk, to mało kiej potym był nimocny. Było zima jak pierón a my jako dziecka gónili cały dziyń po polu, rajzowali my na sónkach a na pytlach nafilowanych słómóm a nic nóń nie było. A dzisio, wylezie takowno paniczka przed kamerym a sie boji, bo ji cosik pod bótkami szkwiyrzy. Na kieby to uslyszeli moja starka, to by sie isto ze śmiychu zejscali. Za mało ludzie wylazujóm z chałup. Siedzimy w cieple, grzejmy sie a yny sie dziwómy na termometer, co je powieszóny za oknym, wiela je pod zerym. A kiejsi choć było zima, to trzeja było isć drzewa naciupać, bydło a babucie poodbywać, kuróm nasuć obilo, przismyzyć ze stodoły słomy, siana a eszcze kaj co. A kiej gaździno prziszła z pola, to była czyrwióno na licach a sie yny śmiała, bo przeca mróz jóm aż szczypoł po gymbulce. A gazda, óń na polu był kapke dluzszy, bo prziszoł sómsiod pooglónać jako mu rośnie babuciek, tóż przeca po dwa sztemperle gorzołki musieli wypić, aspón skyrz tego, coby sie kormik dobrze chowoł. A jak sie z mrozu prziszło do chałupy, to choć pod blachóm sie yny kapke hajcowało, to człowiekowi było ciepło a terazy każdy siedzi a eszcze na siebie wciepuje deke. Każdy, gdo miół dyche – takóm nimoc, co sie roz za czas nie poradziło dychać – wylazowoł na na mróz a dycki mu było lepszy. Tak kazowali robić aji dochtorzi, bo sie prawilo, że ni ma nic lepszego jako se isć podychać mrozym, jak człowieka dusiło a zaczónoł kuckać. Jak mróz był už ganc wielkucny, to człowiek był cały oszeciany, ale wiela razy było tak, że tak yny przikrzympło, bo na wodzie sie zrobił cinyki lód. Piyrsze mrozy na jesiyń były eszcze bez śniega, prawilo sie na nich gołomrozi a szło poznać, że zima idzie, bo na ceście było gładko. Jak prziszoł mróz, to kielsko było aji kole chałupy, tóż gor starzik ze starkóm musieli dować pozór, coby sobóm nie chlasnąć. Gazda wszyndy suł popiół, a aji sól coby szło drepsić aspón do chlywa a spadki. W zimie mróz musi być, w gymbe musi szczypać a lica muszóm być czyrwióne. Jak tego nima, to żeście za mało drepsili po polu a musicie tam isć spadki. Starka dycki prawili dzieckóm: "Idźcie do pola sie kapke wymrozić" a óna wiedziála co rzóndzi.

Jak už bydymy z mojóm babóm starzi to bydymy chcieć bywać u naszych dziecek – z każdym po kapce, a dómy jim tela radości ganc tak samo, jak óny nóń dycki dowaly. Bydymy chcieć jim wrócić wszystko, co óny nóń dały a myślým se, że nas bydóm mieć za to fest rade. Tóż jak už bydymy bywać u tych naszych dziecek, to bydymy blajszyftami pisać wszyndzi po ścianach a kaj yny. Potym hópnymy z babóm z obutymi bótkami na legier a bydymy po nim skokać. Wypijymy wszystkie soki z flaszek a niechómy jich pociepane po dłaszce, abo prózne postyrkómy do lodówki. Nacisnymy do haźła papióru, coby sie zasztopowoł a jak yny uslyszymy że nasze dziecka wyrzóndzajóm przez telefon to bydymy fórt do nich żgać, że cosik po nich chcymy. Potym wlezyemy do kuchynie, nasujymy se z paczka cukru a mółki na dłaszke a bydymy sie nióm pieknie a ganc po cichu bawulkać. Jak dziecka sie bydóm dziwać na telewizor, to bydymy fórt przecykować kanały na pilocie, nieskorziz wylezyemy na pole a bydymy

skokać po wodzie, po bagnie a w zmazanych bótkach wlezy my aż do izby. Na obiad nie bydymy jeść żodnych jarzin, owoców, sałatów ani miynsa – yny same jodło, co sie go zamowio przez telefon. Przi wieczerzi wylejmy mlyko na jakisik ważne papióry, co jich nasz synek mioł narychtowane do roboty, a jak moi dziecka už bydóm fest nasrane, to jim nóndymy jakisik paragraf w przepisach, co w nim je wszystko napisane co mogymy robić a co ni. Potym eszcze se pojczómy od dziecek auto, to nejszumniejsze, wypucowane a pojady my nim na gościne do naszych kamratów. Nie bydymy odbyrać telefonu a przijady my fest nieskoro. Legnymy se z babóm do legiera tak jak my przijechali – obleczóni. Nie bydymy sie myć, bo przeca trzeja dzieckóm szporować wode a jak už usnymy, to ty nasze dziecka sie yny na nas podziwajóm a rzeknom:

„Ci nasi Fotrowie sóm tacy szykowni jak spióm...”

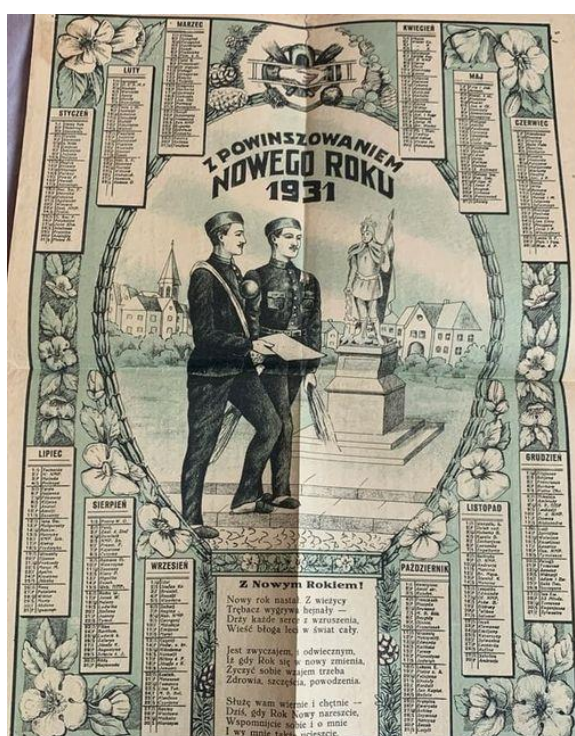
Rostomile dziecka, už sie z babóm tego ni mogymy doczkać.

Wasza Mama a Foter.

Kalyndorz

Už mocie kalyndorz na Nowy Rok? Wiyecie kiejsi hań downij, tak jako dzisio go szło kupić w magacynie, ale wszyscy na dziedzinie a gor starki a starzicy czekali aż z kalyndorzym gdosi przidzie. Tóz dycki było tak, że nejprzód przidrepsił kuminiorz, a to eszcze w listopadzie. Przed zimóm dycki trzeja było przeca kumin przepucować, tóz każdy go rod kludził na wyrch. A kuminiorz prziniós szumny kalyndorz, co za niego dostół jakisik grejcaria a to už była takowno tradycyj rok do roka. Potym przisli fajermóni. Óni dycki mieli ty kalyndorze nejszumniejsze a nejwiyynksze, a też sie jim dowoło jakisik grejcaria, bo przeca kaj yny sie cosik stało, to hned sie po nich zwóniło, a fajerdepo, auta, pómpy trzeja było fórt sprawować. Chodzili po chałupach z tymi kalyndorzami dycki po dwóch, trzech a wszyscy jich znali, tóz w każdej chałupie cosik przerzóndzili, podrzistali, jaki tyn rok był a jaki isto bydzie tyn prziszły. Potym nieskorzi z kalyndorzym przisli eszcze ci, co na dziedzinie grali balónym w fusbal. Óni mieli swój kalyndorz a ludzie też jim ciepli jakisi grejcar, bo przeca kupa synków kopało w balón w klubie a latoś jim to ganc dobrze szło. Tóz każdy w chałupie mioł swój kalyndorz, co se go móg powiesić w izbie na ścianie. Jedyn musioł wisieć dycki w kuchyni, bo przeca tam sie kiejsi familija nejwiyyncyj schodziła. Drugi mieli stareczka a trzeci gazda z gaździnóm, ale było aji tak, że jedyn, abo dwa wisiały w siyni, coby każdy sie do niego móg podziwać. A dycki se spóminóm, że sie wieszalo jedyn kalyndorz na drugi, tyn z poprzednigo roku, tóz wiela razy było tak, że na jednym hoczku wisiało pore kalyndorzi a szło sie podziwać, co na nich było a baji w jaki dziyń trefił Nowy Rok, lebo Wilija dwa roki do zadku. A co było na tych kalyndorzach? Na tym, co go prziniós kuminiorz, był kuminiorz, ale wypucowany, szwary, skyrz tego go chciała dycki na ścianie gaździno. Na tym, co go przinióśli fajermóni, była dycki fotografija co na nij byli wszyscy fajermóni na dziedzinie a rod sie na niego dziwoł gazda, bo przeca ón tych chłopów wszystkich znoł. Nó, a kalyndorz ze synkami, co kopali balón miała nejradszy dzioluca, bo tam było na fotografiji pore szwarych synków, co by sie ji baji podobali. Ale kalyndorz na ścianie dlo każdego Tusteloka to było cosik takownego, do czego sie człowiek dziwoł jak chcioł wiedzieć co

je dzisio za dziyń. Baji, za wiela tydni sie bydzie cielić krowa, kiej bydzie piyrszego moja, coby sadzić zymnioki a aji kiej latoś bydzie Wielkanoc. Ludzie na kalyndorzu widzieli calučki rok od piyrszego stycznia do trzicatego piyrszego grudnia. A gor starzi ludzie mieli radzi kalyndorze, bo dlo nich każdy dziyń, każdy ta cyfra była jako dar od Pón Bóczka, ale mógli se aji pospóminać wszystko ze swojigo żywobycio. A czym starszo była starka, abo starziczek tym wiyncyj tych cyferek na kalyndorzu poradzili pokozać. Tukej sie żynili, tu sie rodziły dziecka, tu wnuki, potym tukej prawniki, ale tu umrzyła starka, tu foter a tukej tyn stary ujec spod lasa. Kupa razy se stareczka ściepali kalyndorz ze ściany a dziwali sie na tyn prziszły rok a czym byli starsi, to ón był jakosik krótszy. Dycki było tak na Cieszyńskij Ziymi, że kalyndorz musioł być w każdej chałupie, bo sie prawilo, że Tustelok bez kalyndorza je jako farorz bez brewiorza. A podziwać sie do kalyndorza, to było tak, kieby sie człowiek podziwoł do swojigo żywobycio, bo óno sie przeca kulo fórt dokoła.

Winszowani na Nowy Rok

Dycki jak sie kończy rok, to se ludzie winszujóm pospołu jedyn drugimu, coby tyn nowy rok był lepszy, coby wszyscy byli zdrowi, wiesieli a coby byli radzi jako fazole. Nó a jo se myślým, że to nie tyn nowy rok musi być lepszy yny my sami. Muszimy se wiyncyj dziwać dokoła na ludzi, kaj gdo czego potrzebuje, bo Rostomili idóm fest cinyżki czasy. Muszimy wiyncyj hleđać człowieka w naszych przocielach a kamratach, wiyncyj pospołu wyrzónďzać a odewrzić sie na inkszych. Jak my bydymy dobrzi, to wiyrzcie mi, że tych trzysta szejdziesiónt piynć dni teź bydzie fest dobrych. Chciołbych Wóm wszystkim podziynkować, że czytocie to moji pisani a że sami tukej cosik piszecie. Jak mi Pón Bóczek do siły, to bydym pisoł dali bo eszce je kupa wiecy, co sóm worce opisano na tej naszej szumnej Cieszynskij Ziymi. Winszujym Wóm zdrowio, szczynścio ale grejcarów ni, bo starzik mi dycki prawili, że jak je zdrowi, to grej Cary sie same pokulajóm do szrajtofli. A piszým to ze serca a szczyrze, bo każde winszowani to sóm

magiczne słowa, co majóm moc, yny trzeja wierzić w to, co sie kómu rzóndzi. Niech sie Wóm darzi, ale pamiyntejcie że roz je lepszy a roz gorszy, tóż jak gdosik przepadnie a buchnie na zym, to sie musi dźwignónć a iść dali – takowne je to nasze żywobyci. Niech tyn nowy rok bydzie aspón kapke wieselszy, od tego starego, ale to też zoleży od nas, bo dyć nie idzie dycki mieć gymby wyśmiotej, ale czasym sie trzeja śmioć choć człowiekowi je do płaczu. A winszujym Wóm aji na tyn nowy rok błogosławiýństwa od Pón Bóczka, bo przeca bez niego sie nie idzie ani do proga. Na kóniec kupa szczynścio, a człowiek szczynśliwy to je takowny, co je rod z tego co mo a eszcze za to Pón Bóczkowi dziynkuje.

Na tyn Nowy Rok Wóm moji Rostomili winszujym wszystkigo najlepszego,

Tómek Sochacki

Sylwestra a Nowy Rok

Hań downij na Cieszyńskij Ziymi ludzie wubec w Sylwestra nie balandrowali, bo nowy rok gor dlo gazdów a tych co robili na gróncie zaczynoł sie w Godni Świynta, kiej sie wierziło, że światło zwyciynżyło ćmok. Ludzie czakali aż godziny wybijóm północ, ale przedtym nie tańcowali ani nie grali. Raczy siedzieli całóm familijom przy stole, co na nim mieli jodło a cosik do picio, aji gorzołke. Śpiywali kolyndy, lebo pastorałki a o północy gazda winszowoł, jako poradził wszystkim w chałupie, coby sie darziło a wszystkigo najlepszego. Potym sie eszcze jakisik czas pospołu siedziło a wszyscy poszli spać. Ostatnigo dnia roku po chałupach drepsili winszownicy a kolyndnicy, co winszowali gor gazdowi a gaździnce, coby sie darziło a mnożyło na gospodarce. W Nowy Rok wszyscy sie budzili we włońnych chałupach a od poczóntku, od piyrszego dnia roku sie go zaczynało z Pón Bóczkiym. Rano sie szło do kościoła porzykać – każdy do swojigo, podle tego jakij gdo był wiary. Po chodniku do kościoła a z kościoła winszowało sie każdemu, na kogo sie trefiło – tym co sie jich znało a cudzym.

Chodzowało sie aji wieszować do chałup przocieli a kamratów. Jednak starzi ludzie raczy siedzieli dóna a czekali aż jim gdosik przidzie powieszować. W Nowy Rok po chałupach fórt chodzowali wieszownicy gor po połedniu a wieczór. Dowowało sie jim rostomajte jodło, ale aji takowne malučki chlebiczki, co sie na nich prawilo nowoletniki, abo chlyb noworoczny. To było cosik jako żymła, biołe, słodki z rozynkami a posute orzechami. Nowoletniki sie jodało ponikiedy z masłym, lebo miodym dycki w Nowy Rok pospołu z kawóm. Na odiod musiało być w tyn dziyń cosik dobrego, podle tego co gdo mioł we szpajsce ale dycki musiało być miynso z babucia, owiynzina, lebo aspón kura lebo kaczyca. A w Nowy Rok, tak jako aji dzisio ludzie se prawili, że baji nie bydóm kurzić, przestanóm chlastać, lebo zacznóm wiyncyj rzykać, ale kiejsi hań downij, co se gdo w duchu rzyk, to sie tego dzier-żoł. W Nowy Rok mo miano Mieczysław a Mieszko, tóż wiela razy było tak, że synkóm, co sie hned z poczóntku roku urodzili, dowowało sie taki miana. Dziepro po piyrszej wojnie sie zaczęło w Sylwestra balandrować a tańcować, ale yny w miastach. Na ty muzyki chodzili jednako syncy a dziołuchy z rostomajtych dziedzin. Na takich muzykach dycki było tak, że sie o północy gasiło światła, a jak sie jich zaś rożło, to se dziepro wszyscy wieszowali. Ponikierzi syncy hned po północy strzylali z karbidu, abo puszczeni petardy a w Beskidach górole strzylali karwaczami. Nowy Rok dycki trzeja było dobrze napoczność, bo jak sie cosik zrobiło źle, abo człowiek był w tyn dziyń lyniwy, to sie to poradziło za nim smyczyć całe dwanost miesiyncy.

Pogodka o banku a Jónku ze Sztreki

W jednej dziedzinie na Cieszyńskij Ziymy, we starucnej chałupce bywoł gazda, co na niego prawili Jónek ze Sztreki. W tej chałupie był ón a baba. Dycki mieli co do garca wrazić a nigdy nie musieli nigdzi na nic pojczować grejcarów, bo poradzili z małego kónszczka gróntu wyżyć. Choć už obo byli starzi, to jednako eszcze mieli krowe, kury, kónia a babucia w chlywku – nie było jim ciynżko robić. Ale sie jakosik stało jednego razu, że potrzebowali grejcarey, coby sprawić dach na chałupie, bo už woda kapala na powoł, tóż baba posłała Jónka do Cieszyna do banku, coby cosik mało wiela pojczoł. Jónek ze Sztreki to by chłop hytry, kupa nie rzóndził, ale jak už gymbe odewrził, to wiela

razy było tak, że wszyscy siedli na rzić, bo nie wiedzieli skiyl sie mu to biere. Jak jechoł na kole ku Cieszynu, to też szpekulyrowoł, co rzeknie w tym banku, bo go było gańba prawić, że mo dziure w dachu. Tóž dobre, Jozef wloz do banku, siod se przed panoczkim, co miół szumne oblyczki a rzyk, że potrzebuje pojczke. Panoczek wycióngnył arch papióru a zaczón sie Jónka pytać na rostomajte wieca:

- Tóž dobre panoczku, wiewa potrzebujecie tych grejcarów a na co?

- Na z piyncet złotych, a potrzebujym jich, coby zajechać do Krakowa a przedać to, coch wykopoł ze ziyemie kole moji chałupy.

- Panoczek sie na niego podziwoł a prawi:

- Tóž dobre a co mi możecie dać w zastaw?

- A co to je?

- Nó, to je jakosik drogo wiec, co mi jóm musicie dać na tyn czas, co bydziecie mieć pojczane grejcarey, pokił jich nie wróćicie spadki. A jak nie dej Bože nie bydziecie poradzić mi tych grejcarów wrócić, to se tyn zastaw zebierym. Mocie jaki auto?

- Ni, ale wiycie co, móm stare koło, kapke zgrzipi, ale jak sie go namaže, to ganc dobrze jedzie.

- Ni, to je za mało. Mocie jaki gowiydź bydło?

- Móm babucia, krowe, kónia...

- Dobre, kónia mogymy napisać.

Jónek podpisoł papiór, grejcarey wraził do kapsy a pojechoł spadki ku chałupie. Za dwa tydzie mieł dach sprawióny, tóž siod na koło a pojechoł ku Cieszynu oddać do banku to, co pojczół. Trefił na tego samego panoczka, siod se na stołku, wycióngnoł z kapsy dwa tysiónce złotych, oddoł tela wiewa sie dorzóndził z bankim a zbytek fórt dzie-žoł w gorści. Panoczek jak uwidzioł ty grejcarey, to mu prawi:

- Panoczku a co zrobiecie z tymi grejcareami, co Wóm zbyły.

- Na wraźym jich spadki do kapsy.

- A nie chcielibyście jich wrazić do naszego banku? Zrobiymy Wóm depozyt.

- A co to je?

- Na, wpłacie ty grejcarey nó, my jich bydymy opatrować a dycki jak bydziecie chcieć, to se jich bydziecie mógli wypłacić.

Jónek sie poszkroboł po głowie a prawi?

- Tóž dobre panoczku, mogym Wóm dać ty grejcarey, ale co mi docie miasto nich w zastaw?

Panoczek nie wiedzioł, co rzyc ale Jónek dobrze wiedzioł co prawi. Na drugi dziyń dyrektor banku skozoł Jónkowi, coby przijechoł do Cieszyna, bo chcioł z nim przerzóndzić.

- Wiycie Panoczku – prawi – piyrszy roz gdosik rzyk cosik, czego my se nie wszymli. Posłuchejcie, dorzóndzymy sie tak, że jak nó, wpłacie baji tysiónc złotych, to za każdy tydziyń Wóm to urośnie o dziesiync złotych a za miesiónc o sztyrycet.

- Tóž dobre – prawi Jónek – ale jak kiedy bydym chcioł od Was cosik pojczuć, to nigdy mie nie bercie w zastaw kónia, bo ón sie borok tak boł, że nie wróćym tych grejcarów, że przez dwa tydzie nic nie żroł.

Zdradło

Co to je zdradło to każdy wiy a gor paniczki, bo sie na niego dziwajóm o wiewa wiyncyj, jako chłopi. Ale słowo zdradło, je starucne – starsze jako historyja Polski. To je słowo, co go różndzili Słowianie ze dwa tysiönce roków tymu. Kiej si hań downij sie na zdradło prawilo zdrzedło, lebo zdrzeło, dziepro potym Polocy zacзли na to prawić lustro, od słowa lustrum, co po łacinie znaczy kałuża wody na ceście. Tóż widzicie, że w naszej cieszyńskij rzeczy sóm słowa, co majóm tysiönce roków. A hań downij zdradła nie lza było oto tak kupić w magacynie, jako terazy, tóż wisiało yny w bogatszych chałupach baji u siedloków. Chudobno dziełucha, jak chciała sie podziwać, jako wyglóndo to szła nad stow, abo nad jezioro a zdrziła sie (dziwiała sie) na siebie aji pół godziny niż poczosła włosy, lebo umyła gymbulke, bo płakała za chłapcy, co poszoł na wojne. Ale to, że sie dziwiała do wody nie było moc dobre, bo przeca tam w głymboczynie siedziół utopiec, co młode dziełuchy poradził pod wode wcióngnónc a utopić. Dziepro nieskorzij zdradła były w każdej chałupie a wieszalo sie jich dycki w siyni, mało kiej w izbie bo ludzie wierzili tymu, że we zdradle je jakisik inkszy świat. Nie śmiało sie wieszac zdradł do izby, kany sie spi, bo snoci dusza w nocy wylazuje z człowieka a kieby sie podziwiała na siebie we zdradle, to by sie zlynkła a nie poradziłaby sie wrócić na spadek. Baba, co chodziła nie sama sie nie śmiała do zdradła wubec dziwać, bo by mógl w nim uwidzieć diobła, tóż stareczka raczy przykryła zdradła dekóm, coby sie co złego dziełusze nie stało.

Zdradła były z człowiekiem aji przy śmierci, bo jak gdosik umiyról to sie małe zdradło dowalo ku gymbie, esi eszce dycho. Ale zdradło w chałupie było gor na to, coby sie człowiek na siebie pozdrził, bo przeca żodyn nie wiy jako wyglóndo, pokiel sie do zdradła nie podziwo. Skyrz tego baji jak chłop prziszól z piwnice a miał zmazanóm gymbe od wónglo, lebo dziólucha sie obudziła cało strzapato, to sie prawilo: „na idź, podziwej sie do zdradła, jak wyglóndosz”. Przed wielkucnym zdradłym, co wisiało w siyni stowali wszyscy. Starzik a Stareczka jak sie chcieli poczosać niź szli do kościoła, gazda z gaździnóm, jak sie chcieli podziwać, jako byli obleczóni na gościne, lebo dziólucha, co zaplótła warkocze a chciała wiedzieć, esi sie bydzie podobać synkowi, nó a synek sie dziwoł esi czopka, co jóm kupił sie godzi, coby iść na zolyty. A eszce potym nieskorzij kaźdo paniczka miała w taszce małe zdradelko, a chłopci go nosili po kapsach. Do niego sie szło dycki podziwać, jak człowiek wyglóndo, esi ni ma strzapaty, lebo ni ma zmazany po gymbie. Paniczki miały dycki zdradło na kastliku, bo przeca jak szły na wiesieli, to se musiały gymbe jakosik aspón kapke posztrajchować a dać na nióm kapke pudru. Ale wiela razy było tak, że do zdradła sie ludzie dziwali oto yny tak, coby pozdrzić na kogosik ganc cudzego. Oźralec widziól we zdradle chłopca, co by už miał przestać chlastać. Chłop kogosik, gdo sie musi z babóm jakosik dorzóndzić, bo z nióm nie mówi už tydziyń. Baba, jakómsik paniczke, co ji už ni ma dwacet, tóż nie śmi se o siebie myśleć za kupa. A Starka co widzóm we zdradle? Gymbulke, co jóm szczypały mrozy a łechtało słónko tela razy, że už żodyn puder ani sztrajchowani ji nie pómoże. Ta gymbulka sie jednako do zdradła śmieje, bo wiy że tam z tej drugij stróny je jakisik inkszy świat, co do niego chciała wlyć kiej była mało. We zdradle widzimy całe nasze żywobyci, bo dycki jak sie na niego zdrzimy, to widzimy kogosik inkszego. Ta gymba, co sie na nióm podziwómy jutro, bydzie už o jedyn dziyń starszo - my se tego nie wszymnymy, ale to nasze zdradło o tym naozajst wiy.

Taszka, hantaszka, geldtaszka

Hań downij bez taszki żodyn z chałupy nie wylazowoł, bo to były ganc inksze czasy. Ja, lecy kamy stoło auto pod chałupóm, ale ludzie jak chcieli kansik zajechać to siodali na koło, abo szli na autobus. Taszki w chałupie dycki musiały być, ale rostomajte –

wiynksze, miyńsze, podle tego na co sie jich brało. Nejwiynksze wisiały na hoku a na rechli. To były ty, co sie jich dycki brało a szło rano ku dziedzinie po chlyb do kónzumu. Okróń chleba sie do nich eszcze wraziło to, co sie kupiło a czego nie było w chałupie – sól, cukier, mółke a bómbóny dlo dziecek. A trzeja to było do tych taszek tak pouklodać, coby jich szło niysć w dwóch rykach, bo jednóm taszke sie niósło ciynżko a potym mógló boleć w krziżu. Wiela razy było tak, że sie smyczyło dwie wielkucne, ciynżki taszki ku chałupie a to z jednego kónca dziedziny na drugi, roz było z kopca a roz do kopca. Lepszy mieli ci, co sie zwiyżli do kónzumu na kole, ale też se ty taszki musieli tak powiesić na wolant, coby mógli jechać a to nie było lachki. Dzisiaj sie też taszki biere do magacynu, ale ludzie majóm auta, tóż yny ich wciepióm do postrzodka a fertik. Jako dzisiaj se spóminóm ty baby a chłopów, co smykali ciynżki taszki do kopca ku Podlesiu w Małych Kónczyc.

A Starka Zofija z taszkami, co w nich miała mlyko a syr drepsila na torg ku Cieszynu – dzisiaj tymu už żodyn nie uwierzi. Inakszy było z hantaszków. Miała jóm každo dzioluha a baba – swobodno, wydano, lebo zowitka – wszyscy musiały mieć hantaszke. Hań downij jak sie szło na wiesieli, abo na jakómsik gościne, to baby musiały se zebrać hantaszke, aspón próznóm, ale cosik na ryncie musiało być powieszóné. Ale mało kiej hantaszka była prózno, bo jak gaździno jechała cugiyem do Cieszyna, to do nij wraziła

jakisi płatne papióry a szrajtofle z grejcarami. Miała w nij aji cosi, coby posztrajchować gymbe a sznuptychle, coby sie utrzić jak ji było ciepło. Był tam eszcze klucz od chałupy a wszystkie dokumynta, co jich musiała mieć, kieby policajt ku nij prziszół a chciół wiedzieć jako ji je na miano a skiyl je. Hantaszka to dycki była ozdoba wypyrzónrej paniczki a jak jóm baba nie nosiła, to jóm wraziła do odmaryje, bo se jóm fest szanowała. Nó a przec hantaszke paniczki brały dycki do kościoła a wiela razy było tak, że miasto rzykać, to sie dziwały jedna na drugóm, co dzier-żóm w rynkach. Inakszy było z geldtaszkóm – jóm sie nosiło dycki a miały jóm przy sobie baby a chłopi. Prawiło sie na nióm eszcze aji szrajtofla a nejważniejsze było, coby w postrzodku szuściły grejcare, bo inakszy to se człowiek móg schować kansik do podstola. Starka mieli geldtaszke a do nij wrazili pyndzyj, co jóm jim pocztorz prziniós, a starzik miół taki szrajtofel, co do niego wsuli yny to, co mu starka dała przy jego pyndzyji a prawiła, że to mo „kapsowe”. Taszke niós chłop na szychte na szachte, lebo do werku a w postrzodku miół śniodani, co mu narychtowała baba, choć sie z nióm wczora powadził. Dziecka, co drepsily ku szkole też miały taszki na plecach, yny że szły pieszki, bo ni miół jich gdo zawiyżdź. Nó a przeca, jak jako familija chciała pojechać na wczasy, abo Starka jechali do cery na drugi kóniec Ślónska, to se musiała zebrać ze sobóm wiyncyj wiecy a wrazić jich do rajzyntaszki. Dzisiaj fórt sóm taszki, yny że sie jich už tak daleko nie trzeja smykać. Styknie jich wciepać do auta, choć sóm ciynżki a poradzi jich dźwigać yny chłop. Staro hantaszka od starki eszcze isto kansik wisi we waszkuchni. Tela wiesiel a gościn, co óna widziała, to ty hantaszki dzisiaj ji mogóm yny zowiścić, bo kiejsi z jednóm taszkóm sie drepsilo aż sie potargala, a dzisiaj sie jóm wyciepuje, jak sie yny potargo. Jedno jednako fórt sie nie zmiyniło – bez taszki ni ma co z chałupy wylazować.

Na fotografiji je moja Starka Zofija na wiesielu. Dziepro jak klepniecie na tóm fotografije, to sie dozwiycie co dzier-ży w rynce a dzier-żała to dycki, jak kansik szła, bo tam miała cosik schowane a co, tego sie už nigdy nie dozwiymy.

Odbywani

Kiejsi na Cieszyńskij Ziymy przy kaźdej chałupie było aspón pore kur, pies a kocur, ale jak gdo miół kónsek gróntu, to už chowół krowe a babucie. To wszystko chciało żrać, trzeja było to opatrować, kole tego chodzić a gor to poodbywać rano a wieczór. Ku odbywaniu gazda a gaździno mieli stare oblyczki, co były powieszónre na starej rechli we waszkuchni, abo w gónku, bo przeca we chlywie smerdziało. Nejmiyni roboty było z kurami, kaczycami a trusiokami, bo jim stykło nasuć kapke obilo, dać zymnioków, co zbyły od obiadu, lebo szrótu. Kurzyntóm sie warziło wajca a miyszało sie to baji z pokróńżanymi pokrziwami. Malúckim trusiokóm sie dowalo uraźnóm zieline (krwownik), coby nie pszkały a małe kaczyce a małe gónsie miały fest rade chroboki, tóż se jich poradziły same nachytać, ale nejradzy miały zymnioki. Z tymi młodymi zwierzyntami było też nejwiyncyj uciechy, bo cielok dycki gazde wylizoł jak yny wypił mlyko z amperka a małe barónki a capki, jak uwidziały żrani, to poradziły skokać aż pod powoł. Z tym wiynkszym bydlým a gowiydzióm už było wiyncyj roboty, bo babucióm trzeja było aspón co trzi dni nawarzić wielkucny garniec zymnioków ze rzepóm na blasze we waszkuchni, do tego sie suło szrótu a cyrkło kapke mlyka, coby warciejszy rosły. Krowóm sie dowalo w lecie pod pysk trowe, co jóm gazda dycki wieczór siyk a w zimie

siano ze sómsieka. Jak był hyc, to krowa poradziła wypić aji dziesiynć amprów wody, a w zimie choć było chłódno, to sie też krowóm dowoło godnie pić, bo przeca siano było suche. W lecie sie jim eszcze ciepalo pod pysk liści ze rzepey a aji pore jabłek, abo całóm rzepe, ale ni za kupa coby jich nie odymało. Przi krowach było nejwiyncyj roboty, bo jich przeca trzeja było podojść. Barónóm a kozóm sie też musiało chynónć trowy, siana, dać tymu pić a ciepónć jakisi owoce a rzepe. A wszystkie zwierzynta, co były we chlywie pod siebie srały, tóż gor rano po nocy krowóm trzeja było wyciepać gnój a hned jim dać słomy, coby nie klejzły. Na jesiń, coby kapke słomy uszporować sie dowoło suche liści. Barónóm, kozóm a babucióm sie gnój wyciepowoło co pore dni a kuróm yny roz za czas, ale gazda patrzył, coby dycki we chlywie a w masztali było sucho. Dycki nejprzód było odbywani a potym dziepro muzyka, gościny a balandrowani, bo kieby sie nie poodbywało, to krowóm wykapie z cycków, babucie korytkiym prały a baróny ryczały na pół dziedziny, żodno sranda. Nejprzód gaździno szła se porobić do chlywa a dziepro potym siadła na koło a jechała ku dziedzinie klebetować z babami. Jak sie rzekło, że sie idzie poodbywać, to tak kieby wojok, lebo policajt szoł na służbe. Jak sie do porzóndku poodbywało, to sie pokozoło wszystkim dokoła, że sie mo zwierzynta fest w zocy, bo kiejsi óny dowoły ludzióm na dziedzinie jodło a aji ablyczki. Odbywano sie uczyło od małego, bo už małe dziecka szły z Fotrym, ciepaly barónkóm siana a psu dowoły wody. Uczyło sie dziecka, że to bydło a ta gowiydź, co je we chlywie, to wszystko bywo pospołu z ludziami a jedno bez drugigo nie poradzi żyć.

